

Guido Convents

Afrika Verbeeld. Film en de (de-)kolonisatie

Berchem (EPO) 2003, 347 p., € 20,

ISBN 90 6445 295 4

De Afrikaanse filmcultuur kan pas sedert enkele jaren op de belangstelling van westerse academici en film liefhebbers rekenen. Het aantal publicaties over dit ongemeen rijke onderwerp is tot op heden erg beperkt. Onder impuls van de in de jaren zeventig opgang makende *Postcolonial Studies* werd de Afrikaanse film uit de vergeethoek gehaald. Dit leidde tot interessante publicaties zoals Manthia Diawara's *African Cinema: Politics and Culture* (1992), Nwachukwu Frank Ukadike's *Black African Cinema* (1994) en meer recent Olivier Barlet en Chris Turners *African Cinemas: Decolonising the Gaze* (2000). In het Nederlandse taalgebied ontbreekt het volledig aan historische overzichtswerken over de Afrikaanse filmcultuur. Met *Afrika Verbeeld* zet filmhistoricus en antropoloog Guido Convents een eerste stap in de goede richting.

Afrikaanse filmcultuur wint echter ook bij het grote publiek aan belangstelling. Diverse film distributeurs proberen Afrikaanse films in West-Europese zalen te krijgen. Het blijft echter het werk van idealisten. In Vlaanderen staat vooral het jaarlijkse Afrika Filmfestival – dat inmiddels aan zijn zevende editie toe is – in voor de verspreiding van films uit dat continent. Op het festival worden zowel films van Afrikaanse cineasten als films over de afrocultuur in Europa, de Verenigde Staten en de Caraïben vertoond. De

auteur van *Afrika Verbeeld* is een van de bezielers van dit succesvolle filmfestival.

Afrika Verbeeld werd uitgegeven in het kader van dit festival en kwam tot stand met medewerking van vzw Africalia dat Afrikaanse culturele producties wil stimuleren en onder de aandacht brengen. Het boek besteedt aandacht aan zowel de koloniale filmcultuur, dat wil zeggen de manier waarop kolonisatoren met filmcultuur omgingen in de Afrikaanse kolonies, als aan afro-filmcultuur, de manier waarop Afrikanen in Afrika of de diaspora omgaan met filmcultuur. In een epiloog wordt de aandacht gespitst op het belang van Afrikaanse filmproductie voor zowel Afrikanen als niet-Afrikanen. Daarnaast werpt de auteur een licht op de moeilijkheden die Afrikaanse filmmakers ondervinden bij de productie en distributie van hun films.

In het eerste deel leidt Convents ons in de koloniale cultuur in. Het begrip koloniale cultuur slaat op een aantal maatschappelijke denkbeelden en mentaliteiten over de verhoudingen tussen de koloniserende naties en de gekoloniseerde volkeren. Het verbaast ons niet dat het hier enkel gaat om beelden die circuleerden in de koloniserende naties: blanke superioriteit over barbaarse wilden, moderne geneeskunde tegenover plaatselijke tovenaars en sjamanen, democratie versus tribale structuren... Deze koloniale cultuur wordt gereflecteerd in films die door of minstens onder leiding van kolonisatoren in Afrika geproduceerd werden. Daarenboven laat de koloniale cultuur tot op de dag van vandaag haar sporen na in de succesvolle westerse films als *THE GODS MUST BE CRAZY* (1977), *GORILLAS IN THE MIST* (1988) en – in overdrachtelijke zin – *BLACK HAWK DOWN* (2002). Deze beelden speelden en spelen nog steeds een belangrijke rol in de kolonisering van de geesten – zowel in Afrika als in Europa en de Verenigde Staten.

Zoals verwacht is Convents niet mals over de kolonisatoren. De brutale kolonisering en beschavingsijver worden aan de kaak gesteld. Het hele eerste deel is een niet mis te verstane aanklacht tegen de dubieuze en paradoxale kolonisatiepraktijken:

‘Frankrijk, België, Groot-Brittannië en Duitsland vergrepen zich op dictatoriale wijze aan

Afrika en zijn bevolking. Ze vernietigden er de bestaande culturele, economische en maatschappelijke organisatie. De inheemsen waren voor hen minderwaardig en “onbeschaafd”, “wilden”.’ (p. 25)

De toon van Convents’ betoog is bij tijden té ideologisch gekleurd. Naast her en der cynische, of op zijn minst ironische uitlatingen over de koloniserende landen, laat hij zich ook verleiden tot gratuite veralgemeniseringen die misschien wel correct zijn, maar nergens beargumenteerd worden. Soms gaat de auteur zodanig op in zijn betoog dat grondigheid en genuanceerdheid van de analyse eronder lijden. Dat is onder andere het geval in zijn analyse van het beeld van de zwarte vrouw in diverse James Bond films.

In het tweede deel van *Afrika Verbeeld* gaat Convents dieper in op het werk van de Afrikaanse filmmakers in het postkoloniale tijdperk. Door het heft in eigen handen te nemen, waren zij na de onafhankelijkheid zelf medeverantwoordelijk voor de beelden van Afrika die de wereld ingestuurd werden. Met hun films zetten zij zich nu in voor de ontvoogdingsstrijd en dekolonisatie van de geesten. Hierbij ging en gaat het niet alleen om de mentaliteit van de ex-kolonisatoren, maar ook om die van hun eigen jongere landgenoten die, na zowat een eeuw van westerse kolonisatie en indoctrinatie, de waarde van hun geschiedenis en tradities uit het oog verloren zijn. De filmmakers claimen hun eigen cultuur en geven die terug aan het Afrikaanse volk. Stilaan verwerft de Afrikaanse film een eigenheid die de Afrikaanse identiteit tot uitdrukking brengt.

De auteur gaat ook minder evidente thema’s niet uit de weg. Zo besteedt hij een apart hoofdstuk aan de rol van de vrouw in de Afrikaanse cinema. Hij exploreert hun dekolonisatie die een dubbele ontvoogding inhoudt: ze moeten zich zowel aan een kolonisator als aan een patriarchale maatschappij ontworstelen. Vrouwelijke cineasten maken moeilijke thema’s bespreekbaar. Ze maken films over sociale vraagstukken die hen aangaan: gelijke rechten, de vrouwenbesnijdenis, de rol van de vrouw op het politieke forum, et cetera. Convents toont zich in dit hoofd-

stuk opnieuw een groot kenner en gepassioneerd liefhebber van de Afrikaanse cinema. Hij steunt in zijn tekst tevens op de talrijke interviews en persoonlijke gesprekken die hij tijdens verschillende Afrika reizen en Afrika Filmfestivals met diverse hedendaagse Afrikaanse cineasten had.

In de epiloog van *Afrika Verbeeld* put Convents uit zijn praktijkervaring met het Leuvense Afrika Filmfestival. Hij blijkt de problematiek van de hedendaagse Afrikaanse filmmakers maar al te goed te kennen. Zij moeten zowel tegen het Europese als tegen het Amerikaans cultuurimperialisme opboksen om hun films te kunnen maken en vertonen. De auteur ziet hier een belangrijke rol weggelegd voor de overheid. Ook het Afrika Filmfestival, dat de laatste jaren is uitgegroeid tot een belangrijk forum voor Afrikaanse filmmakers, draagt hieraan zijn steentje bij.

In dit kloeke boek kijkt Convents naar de koloniale cinema van ongeveer alle Afrikaanse kolonies en kolonisatoren. Het is echter snel duidelijk dat hij zich het best thuis voelt in de cinema uit de Belgische en Franse kolonies. Ook

temporeel maakt hij nauwelijks een afbakening; hij behandelt de koloniale film van het prille begin tot op heden. Daarenboven betreft de auteur zowel de fictiefilm als de documentaire in zijn studie en maakt hij plaats voor zowel filmmakers als intellectuelen (o.a. Aimé Césaire, Franz Fanon). Door het omvangrijke domein maakt de auteur het zich zeker niet gemakkelijk. Het boek lijdt dan ook aan een gebrek aan focus. Hierdoor is het niet altijd duidelijk waar de auteur met zijn betoog naartoe wil.

Convents getuigt van een grondige en encyclopedische kennis van zowel de Afrikaanse als westerse filmgeschiedenis. Hij goochelt met voorbeelden om zijn betoog te illustreren. Dankzij zijn talrijke contacten met zeer uiteenlopende Afrikaanse filmmakers kan hij daarenboven een beroep doen op een arsenaal aan anekdotes uit de eerste hand. Mede hierdoor is het boek – dat overigens van talrijke illustraties voorzien werd – een boeiend leesstuk geworden dat velen zal interesseren.

Leen Engelen